

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Стаття присвячена питанням антитерористичної політики в аспекті зарубіжного досвіду. Наведені правові міжнародні документи, що визначають нормативні основи заходів щодо боротьби з тероризмом. Наданий опис національних антитерористичних систем різних країн, вказана їхня структура і специфіка. Визнаючи перевагу за невійськовою стратегією впливу, тим не менш, наголошено на необхідності адекватного застосування рішучих заходів випереджального характеру на ґрунті спецоперацій по локалізації та припиненню терористичних актів; наведені приклади найвідоміших із них.

Ключові слова: національні антитерористичні системи; міжнародне законодавство щодо попередження, припинення та ліквідації тероризму; антитерористичні операції; контртерористичні групи.

Стаття посвящена вопросам антитеррористической политики в аспекте зарубежного опыта. Указаны правовые международные документы, определяющие нормативные основы мер по борьбе с терроризмом. Приведено описание национальных антитеррористических систем разных стран, указана их структура и специфика. Признавая преимущество за невоенной стратегией воздействия, тем не менее, подчеркнута необходимость адекватного применения решительных мер опережающего характера по типу спецопераций по локализации и прекращению террористических актов; приведены примеры наиболее известных из них.

Ключевые слова: национальные антитеррористические системы; международное законодательство касательно предупреждения, прекращения и ликвидации терроризма; антитеррористические операции; контртеррористические группы.

Paper is devoted to the issues of anti-terrorist policy in the aspect of international experience. It specifies the international legal documents defining regulatory support of the struggle against terrorism. It also describes the national anti-terrorist systems of different countries, determines its structure and specificity. Recognizing the benefits of the impact of non-military strategy, however, the need of adequate using of such decisive proactive measures as special operations to localize and stop terrorist acts is underlined; several examples of the most prominent ones are stated.

Keywords: national anti-terrorist systems; international law concerning the prevention, cessation and elimination of terrorism; anti-terrorist operations; counter-terrorist groups.

Безпрецедентні масштаби терористичної діяльності поставили більшість країн світу перед необхідністю рішучої протидії існуючій загрозі. У зв'язку із цим сьогодні відзначається перевага підходу, відповідно до якого боротьба з тероризмом визнається завданням державного рівня, що активізує розробку національних **антитерористичних систем**, під якими розуміється сукупність законодавчої

бази, діяльності державних органів, неурядових організацій, інститутів громадянського суспільства, а також дій і заходів, спрямованих на протидію тероризму та мінімізацію терористичної загрози [1].

Разом із тим, сучасні умови висувають і нові вимоги щодо необхідності консолідації усіх сил світової громадськості для припинення будь-якої спроби прояву цієї форми агресії. Причому суттєвий досвід, накопичений за останнє десятиріччя (зокрема такими країнами, як США, Ізраїль, Великобританія), може бути взятий за основу, адаптований і застосований іншими державами, перед якими сьогодні гостро постала проблема тероризму та необхідності розробки ефективної національної системи протидії йому. Саме тому варто розглянути складові чинники зарубіжного досвіду більш детально.

Елементи національних антитерористичних систем. Узагальнюючи світовий досвід у сфері розвитку політики протидії тероризму, можна сказати, що сучасні національні антитерористичні системи являють собою сукупність таких *елементів*: 1) антитерористичне законодавство та система правосуддя; 2) діяльність правоохоронних органів, спеціальних служб і відомств, що гарантують безпеку (у тому числі й розвідслужби); 3) робота спеціальних контртерористичних груп; 4) створення національних антитерористичних центрів; 5) розробка комплексу заходів із протидії екстремізму; 6) розробка

і проведення антитерористичних операцій; 7) робота служб, що ліквідують наслідки терактів; 8) участь інститутів громадянського суспільства; 9) сприяння ЗМІ в антитерористичній роботі; 10) ґрунтовна матеріально-технічна база (досконалі засоби зв'язку, комп'ютерні технології, високоякісні сучасні транспортні та інфраструктурні елементи).

Слід відзначити, що в цілому антитерористична робота ведеться переважно директивно, тобто всі основні рішення ухвалюються на вищому державному рівні та надалі реалізуються, впливаючи на громадянське суспільство. Хоча останнім часом намітилася тенденція зростання ролі громадянського суспільства у антитерористичній роботі: тепер воно є не тільки об'єктом впливу державних структур, засобів масової інформації та неурядових організацій,

а й суб'єктом, який сприяє підтримці громадського порядку і підвищує своєю діяльністю ефективність превентивних антитерористичних заходів.

Правове поле антитерористичної боротьби. Проблема тероризму привернула міжнародну увагу з 1934 року, коли Ліга Націй почала розробку конвенції про попередження і припинення тероризму. Конвенція була ухвалена 1937 року, проте так і не набула сили. Сучасне міжнародне антитерористичне законодавство, як правило, містить конкретні положення, що дозволяють державі, яка постраждала внаслідок теракту чи перебуває у стані реальної загрози, розширювати можливості власного внутрішнього законодавства.

Сьогодні існує ряд ключових міжнародних документів, що стосуються антитерористичних заходів, а саме [2]: *Протокол, що доповнює Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден* (Пекін, 2010); *Конвенція про боротьбу з незаконними актами щодо міжнародної цивільної авіації* (Пекін, 2010); *Конвенція про взаємну правову допомогу і видачу з метою боротьби з тероризмом* (Рабат, 2008); *Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму* (Нью-Йорк, 2005); *Конвенція Ради Європи про попередження тероризму* (Варшава, 2005); *Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму* (Нью-Йорк, 1999); *Міжнародна конвенція про боротьбу з терористичними вибухами* (Нью-Йорк, 1997); *Декларація про заходи з ліквідації міжнародного тероризму* (схвалена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 49/60 від 09.12.1994);

Міжнародна конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення (Монреаль, 1991); *Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, що обслуговують міжнародну цивільну авіацію* (Монреаль, 1988); *Конвенція про боротьбу з незаконними актами, що загрожують безпеці морського судноплавства* (Рим, 1988); *Протокол про боротьбу з незаконними актами, що загрожують безпеці стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі* (Рим, 1988); *Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників* (Нью-Йорк, 1979); *Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу* (Відень, 1979); *Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом* (Страсбург, 1977); *Конвенція про запобігання злочинам проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів* (Нью-Йорк, 1973); *Конвенція про боротьбу з незаконними актами, що загрожують безпеці цивільної авіації* (Монреаль, 1971); *Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден* (Гаага, 1970); *Конвенція про злочини та деякі інші протиправних акти, що здійснюються на борту повітряних суден* (Токіо, 1963).

“Глобальна контртерористична стратегія” (The UN Global Counter-Terrorism Strategy), ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН у 2006 році, стала першим міжнародним офіційним документом, що визнав істотну роль громадянського суспільства в антитерористичній діяльності держав. Згідно зі Стратегією, громадянське суспільство реалізує свою функцію через роботу різних контртерористичних неурядових організацій.

Діяльність національних систем протидії тероризму. Одночасно з наявністю спільних рис, кожна національна система має й свої особливості, які варто розглянути детальніше [1; 3].

США. Американська “Стратегія боротьби з тероризмом” покликана забезпечити два ключових завдання: захистити Сполучені Штати, їх громадян, їхні інтереси, друзів і союзників від терористичних атак, та, водночас, створити максимально несприятливе для функціонування тероризму міжнародне середовище. Для виконання цих завдань адміністрація США представила так звану стратегію “чотирьох D”: 1) *defend* – захистити, 2) *defeat* – знищити, 3) *deny* – відмовити, 4) *diminish* – зменшити.

Важлива роль у боротьбі з тероризмом у США належить **Федеральному бюро розслідувань** (ФБР). ФБР має спеціальну секцію по забезпеченню внутрішньої безпеки та боротьби з тероризмом, що входить до Управління кримінальних розслідувань. Секція складається з трьох груп: 1) *групи спеціальних операцій і аналізу* (збирає факти про скоєні теракти, на основі яких готуються документи із пропозицією висновків про найбільш доцільні тактичні прийоми та засоби протидії тероризму); 2) *групи дослідження тероризму та обліку вибухів бомб* (вивчає організаційні структури терористичних груп, їх учасників, збирає та аналізує усі випадки терактів із використанням вибухових пристроїв, що, зрештою, реалізується у відповідях на конкретні запити і у вигляді інформаційних довідок, які надсилаються усім зацікавленим відомствам); 3) *групи внутрішньої безпеки* (контролює організацію охорони іноземних представників на території США).

У складі ФБР є група досвідчених психологів, до функцій яких входить допомога працівникам ФБР, що проводять переговори з терористами про видачу заручників. Ця група бере участь також у підготовці спеціально відібраних працівників на курсах і в Академії ФБР.

Для проведення бойових антитерористичних операцій у кожному з 59 управлінь ФБР є, принаймні, один спеціальний бойовий підрозділ по боротьбі з тероризмом [4]. Крім того, антитерористичні відділи наявні й у різних державних

відомствах, наприклад таких, як Управління у справах міграцій та надання громадянства (Bureau of Citizenship and Immigration Services). Частина слідчих і наглядових функцій передана митним та транспортним відомствам.

У вересні 2001 року була створена нова спецслужба – **Управління внутрішньої безпеки** (Internal Security Directorate), яке координує роботу 40 відомств із безпеки. Голова Управління підпорядковується безпосередньо Президентові та є його радником із питань боротьби з тероризмом.

Деякі установи (зокрема **Оперативне управління контррозвідувальних сил** (Counterintelligence Force Protection Source Operations)) проводять збір даних для підготовки звітів, на основі яких у подальшому розробляється спільний план дій. Розвідувальні служби мають значні можливості для збору та аналізу величезного обсягу інформації, що надходить із різних джерел і передається безпосередньо до **Національного контртерористичного центру** (National Counterterrorist Centre), працівники якого на основі зібраних даних оцінюють ступінь загрози і приймають рішення про необхідність розробки конкретних заходів. Координує наступальні дії інша служба – **Рада Національної Безпеки** (National Security Council).

Щодо військових служб контррозвідки, то кожна з них виконує конкретні функції відповідно до своєї спеціалізації. Серед таких служб: *Командування кримінальних розслідувань армії США* (U. S. Army criminal investigation Command); *Управління спеціальних розслідувань ВПС США* (U. S. Air Force Office of Special Investigations); *Служба спеціальних розслідувань ВМФ США* (U. S. Naval Force Department of Special Investigations) та ін. До системи державних органів США з питань антитерористичної діяльності також належать: *Група по боротьбі з тероризмом Сил безпеки морської піхоти США* (USMC Fleet Antiterrorism Security Team); *Група по боротьбі з тероризмом ВПС США* (The Air Force Antiterrorism Security Team); *Департамент соціального забезпечення США* (U. S. Department Of Human Services), що контролює діяльність низки організацій, які ліквідують наслідки терактів і співпрацюють із різними державними та місцевими організаціями. До цієї роботи у разі необхідності можуть бути залучені психологи.

Стосовно нормативних основ забезпечення антитерористичних заходів США регламентуються документом “Правила проведення антитерористичної роботи Управління ВС США” (U. S. Command Antiterrorism Operations Order), що складений у червні 2005 року і містить 285 сторінок директив, призначених для виконання різними органами.

Варте уваги, що у Сполучених Штатах антитерористичне законодавство розвинене як на загальнофедеральному рівні, так і на рівні штатів. Наприклад, штат Огайо ухвалив власний “Патріотичний акт”, який дещо відрізняється від загальнофедерального. У штаті Канзас місцевий уряд затвердив свій максимально розгорнутий план контртерористичних дій. Крім основоположних заходів, які необхідно реалізовувати на митниці, всередині населених пунктів, на транспорті тощо до тексту постанови також включені пункти, які стосуються збільшення вуличного освітлення, особливо в районах освітніх установ, та інші конкретні рекомендації комунальним службам населених пунктів штату.

Великобританія. У країні нараховується декілька спеціалізованих підрозділів, що беруть участь у операціях із локалізації та припинення терористичних актів: *група захисту диппредставництв* (охороняє дипломатичні представництва у Лондоні); *“блакитні берети”* (група інструкторів-снайперів, які навчають поліцейських влучної стрільби); *антитерористичний підрозділ Скотланд-Ярду* (складається зі спеціально підготовлених детективів, завдання яких є

проникнення у терористичні організації); **спеціальна патрульна група Скотланд-Ярду** (патрулювання приватних володінь і захисту від злочинців); **відділення технічної підтримки** (оснащене електронними приладами стеження); **армійський підрозділ саперів** (встановлює чи демонтує вибухові пристрої); **підрозділ повітряних десантників** (основна бойова одиниця у боротьбі з тероризмом, складається з найбільш стійких і рішучих добровольців британської армії).

Ізраїль. Історія спецслужб Ізраїлю починається 1929 року (за багато років до утворення незалежної єврейської держави), що було зумовлено прагненням запобігти нападу на єврейські поселення і забезпечити нелегальну імміграцію євреїв до Палестини. Саме тоді з'явилася перша єврейська спецслужба **“Шай”** (Інформаційна служба). Після проголошення Держави Ізраїль 1948 року відбулася реорганізація спецслужби за британським зразком, внаслідок чого з'явилися прообрази сучасних ізраїльських спецслужб: **“Шабак”** (або “Шин-бет” – Загальна служба безпеки Ізраїлю) та **“АМАН”** (Управління розвідки) у підпорядкуванні Міноборони і **Політичне управління при МЗС**. Численні непорозуміння між військовими та політичними спецслужбами призвели до їх реорганізації за американським зразком 1951 року, коли був створений легендарний **“Моссад”** (відомство розвідки і спеціальних завдань), який безпосередньо підпорядковувався прем'єр-міністрові. Потреба протистояти оточенню недружелюбно налаштованих арабських держав сприяла зміцненню позицій спецслужб, статус лідера серед яких належить саме зовнішній розвідці. Одну з відмінних особливостей анти-терористичної політики Ізраїлю становить принцип “терорист повинен бути вбитий”, що втілюється кожного разу при захопленні заручників – “Моссад” не веде переговорів із терористами [5].

Франція. На початку 1970-х років у Франції були створені спеціалізовані підрозділи по боротьбі з тероризмом. Склад цих груп був непостійний, і їх члени скликалися щоразу, коли виникала потреба. Один із подібних підрозділів – **Бригада боротьби з тероризмом** – був заснований після терористичних актів у Мюнхені 1972 року у складі 50 осіб. Інший підрозділ – **Група втручання**, створена у структурі національної жандармерії у березні 1974 року для боротьби з новим видом злочинності, що тоді почав розповсюджуватися, – захопленням заручників із політичною метою і для отримання викупу. Ця група безпосередньо орієнтована на боротьбу з тероризмом, а також придушення заколотів у в'язницях і при озброєному захопленні літаків, тобто у випадках наявності заручників, що ускладнює застосування зброї у відповідь.

Іспанія. На початку 1978 року в Іспанії стався різкий стрибок ескалації тероризму. Саме тоді в країні й виникла гостра потреба у створенні спеціальних сил, здатних протистояти добре організованим терористичним угрупованням. **Підрозділ спеціального втручання** було організовано у структурі **Цивільної гвардії** для проведення операцій по локалізації та припиненню терористичних акцій у міських умовах (з основною зоною дії – Мадридом).

Індія. Найближчим еквівалентом Управління внутрішньої безпеки США в Індії є **Міністерство внутрішніх справ**, яке керує національною поліцією, воєнізованими формуваннями, а також розвідувальними групами. Індія має кілька спецслужб, які стежать за терористичною діяльністю у країні та за кордоном. **Аналітичний і дослідницький центр** (Research and Analysis Wing) є підрозділом зовнішньої розвідки, а **Розвідувальне бюро** (Intelligence Bureau) – підрозділом внутрішньої розвідки.

Антитерористичне відділення поліції (Anti-Terrorism Squad), сформоване у грудні 1990 року, має філії у всіх індійських штатах. Цей спеціальний підрозділ співпрацює з Аналітичним і дослідницьким центром і Розвідувальним бюро, а

також аналогічними структурами в інших країнах. Однак після терактів у Мумбаї 2008 року представники влади усвідомили необхідність організації додаткового відомства. На сьогодні вже створено новий **Загальнонаціональний центр по боротьбі з тероризмом**, в якому працюють більше 1 000 працівників правоохоронних органів. Крім того, було ухвалено рішення про розширення масштабів антитерористичного співробітництва між Індією і Великобританією. Серйозною проблемою, на думку індійської влади, є те, що народ не підготовлений належним чином до “самозахисту” від терористичних нападів, і такий досвід, що відрізняється від національної оборони та військових заходів, слід переймати, насамперед, у США і Великобританії.

Китай. Через майже рік після теракту, що стався у Китаї напередодні Пекінської Олімпіади, вийшла постанова уряду КНР, згідно з якою **Народно-визвольна Армія Китаю** залучалася до забезпечення антитерористичних операцій. Враховуючи, що успішність такої діяльності багато в чому залежить від контактів з іноземними збройними силами держав, які вже мали досвід протистояння екстремізму, китайською владою було вирішено, що ефективно і екстрено здійснити це може саме армія. Передбачалося, що згодом зарубіжне співробітництво включатиме спільні зусилля по превенції та боротьбі

з тероризмом у разі виникнення реальної загрози для КНР.

Японія. Проаналізувавши ступінь загрози міжнародного тероризму та враховуючи сумний досвід Філіппін, Єгипту, Англії та Індонезії, що постраждали від великих терактів 2005 року, в грудні того ж року уряд Японії ініціював ухвалення нового *спеціального антитерористичного пакету заходів*. Зокрема кожен іноземець, що в’їжджав до країни (у тому числі й повторно), чи проживав постійно на її території, повинен був надавати оперативним органам свої відбитки пальців. Для інформування громадян про всі нововведення (і загалом щодо сутності антитерористичної політики) в Японії був створений інтернет-портал, присвячений захисту громадян від терористичної загрози (Civil Protection Portal).

Профілактична діяльність національних антитерористичних центрів. Особливо широко діяльність національних антитерористичних центрів розгорнулася у Сполучених Штатах. Тут постійно діють цілодобові гарячі лінії (Free government information line: terrorism), а також щорічно проводяться конференції: наприклад, “Антитероризм. Поліція. Цивільна оборона” (Antiterrorism. Police. Civil defence).

Зокрема роль одного з таких центрів тимчасово виконувала Національна комісія з розслідування терористичних нападів на США (в основному – терактів 11 вересня), метою діяльності якої стало вивчення обставин, що передували цим подіям, складання рекомендацій щодо запобігання подібних інцидентів у подальшому. По завершенню розслідування комісія представила звіт про результати виконаної роботи, що містив 37 конкретних рекомендацій, серед яких слід виділити такі, як: утворення у США єдиного відомства по боротьбі з тероризмом (на той час розвідувальна діяльність виконувалася 15 агентствами та відомствами); поширення та захист американських ідеалів у ісламському світі шляхом більш активної громадської дипломатії, особливо серед студентів і неурядових лідерів.

Один із ключових напрямів боротьби з терористичною загрозою становить перешкоджання забезпеченню матеріальної бази терористів, насамперед, фінансової допомоги, наданої іноземним терористичним організаціям з боку громадян. Це переслідується законом і суспільно засуджується: тільки за останній час США, Великобританія, Канада, Греція, Індія, Філіппіни і деякі інші країни внесли у своє антитерористичне законодавство поправки, що посилюють покарання за фінансове сприяння екстремістам.

Також роль антитерористичних центрів виконують 3 комітети, включені до структури Ради безпеки ООН: *Контртерористичний комітет (КТК), Комітет із санкцій проти Аль-Каїди і Талібану, Комітет із контролю за поширенням зброї масового знищення.*

Зважаючи на те, що сьогодні одну з наймогутніших терористичних радикальних організацій у світі представляє ІДІЛ (Ісламська держава Іраку та Леванту), яка веде бойові дії у низці держав, у тому числі Іраку, Сирії, Лівії тощо, подолання цієї загрози визнане пріоритетним завданням міжнародного співтовариства та можливе лише за умови спільних і узгоджених зусиль.

Робота спеціальних контртерористичних груп. Сьогодні у багатьох країнах створені та функціонують спеціальні підрозділи (*контртерористичні групи*) по боротьбі з терористичними погрозами і наслідками терактів. Вони являють собою тактичні одиниці, завданням яких є запобігання терористичним нападам на території країни або регіону, а також участь у звільненні заручників. Міжнародне співтовариство спільно створює такі групи, завдяки яким стає можливим реалізація заходів по боротьбі з тероризмом, а також нейтралізація його руйнівних наслідків, зокрема: 20 країн здійснюють внесок у проведення операції ООН під назвою *“Непохитна свобода”*, суть якої полягає в ліквідації терористичних груп у місцях їхньої дислокації; 36 країн беруть участь у операціях *Міжнародних сил сприяння безпеці* (International Security Assistance Force (ISAF)), завдяки чому зберігається безпека у Кабулі та прилеглих територіях; 22 країни надають допомогу у відновленні громадського порядку та соціально-економічної інфраструктури на територіях, що постраждали під час терористичних актів чи антитерористичних операцій, шляхом участі у роботі *Групи з відновлення провінцій* (Provincial Reconstruction Teams (PRTs)).

Розробка і проведення антитерористичних операцій. Окремий напрям протидії тероризму становить розробка та проведення спеціальних операцій. Варто зупинитися на декількох найбільш показових фактах.

НАТО. Організацією Північноатлантичного договору, або НАТО (North Atlantic Treaty Organization), ще із середини 1990-х років регулярно проводився форум, присвячений питанням боротьби з тероризмом. Результатом одного з таких форумів стало створення *Об’єднаного Оперативного Командування* (Allied Command Operations), призначеного для проведення антитерористичних спецоперацій в інтересах миру, підтримки та стабілізації порядку [6]. Серед найбільш відомих із них можна виокремити:

- **Боснія та Герцеговина (1995–2004).** Після того, як дипломатичними зусиллями не вдалося зупинити конфлікт у Боснії та Герцеговині, НАТО ініціювала відповідні дії. У серпні 1995 року розпочалася операція *“Рішуча сила”* (Deliberate Force), завдяки якій були створені умови для підписання у грудні 1995 року Дейтонських мирних угод. З метою сприяння їх виконанню НАТО розгорнула 60-тисячні *Сили виконання мирної угоди* (Implementation Force (IFOR)), що діяли за мандатом ООН. Надалі, у грудні 1996 року, були залучені *Сили стабілізації* (**Stabilisation Force (SFOR)**) загальною чисельністю 32 тисячі військовослужбовців, які забезпечували мирну обстановку у регіоні до передачі їх мандата у грудні 2004 року силам Європейського союзу.

- **Середземне море (з жовтня 2001).** Операція *“Активні зусилля”* (Active Endeavour) проводиться під керівництвом ВМФ НАТО з метою виявлення і стримування терористичної діяльності на Середземному морі, цілодобового патрулювання морського простору. Операція зарекомендувала себе як дієвий інструмент забезпечення миру і спокою у стратегічно важливому морському

регіоні та протидії тероризму в міжнародних водах. Її початок відкрив новий вимір у загальній боротьбі з тероризмом.

- Боротьба з піратством біля берегів Африканського Рогу (березень–серпень 2009). Операція по боротьбі з піратством “*Союзницький захисник*” (Allied Protector), до завдань якої входило підвищення безпеки комерційних морських шляхів і міжнародного судноплавства біля берегів Африканського Рогу. Контингент ВМС НАТО вів спостереження і забезпечував захист із метою виявлення та припинення піратства й озброєного розбою, які загрожують морським шляхам сполучення і економічним інтересам.

Великобританія. Лондонською поліцією було розроблено декілька основних видів антитерористичних операцій, частина з них проводилися одноразово, інші поставлені на регулярну основу [1]:

- Операція “Клайсдейл”. Зазвичай під час цієї операції здійснюється рейд із метою виявлення терористів-смертників і їх спільників. Офіцерам дозволено стріляти на поразку, безумовно, у разі необхідності та виправданості, а також наявності підстав.

- Операція “Веселка”. Найтриваліша з будь-коли проведених поліцейських операцій, яка розвиває відкриту громадську стратегію боротьби з тероризмом. Інформацію про терористичну загрозу у місті оперативники збирають, методично переглядаючи записи з камер спостереження, розташованих абсолютно на усіх об’єктах (у транспорті, ресторанах, готелях, магазинах, приватних компаніях і некомерційних організаціях, житлових апартаментах, медичних центрах, на вулицях і т. ін.).

- Операція “Блискавка”. Здійснюється *Командуванням по боротьбі з тероризмом* (Counter terrorism Command) з метою збору розвідувальних даних для запису та аналізу повідомлених громадянами фактів і спостережень, що викликають підозру.

- Операція “Невід”. Спрямована на виявлення місцезнаходження злочинців, пов’язаних із терористичними організаціями, завдяки опрацюванню великих баз даних і підключення так званих “ключових показників” (кредитних карт, підроблених документів тощо).

- Операція “Фура”. Призначена для боротьби зі злочинцями, безпосередньо причетних до діяльності значних міжнародних терористичних угруповань (у тому числі “Аль-Каїда”), протиправні діяння яких пов’язані з крадіжкою транспортних засобів, незаконним приховуванням небезпечних речовин (матеріалів, що можуть бути використані як ядерна, біологічна чи хімічна зброя).

- Операція “Німрод”. У квітні–травні 1980 року шестеро озброєних терористів захопили посольство Ірану в Лондоні з 26 заручниками. Внаслідок штурму, здійсненого бійцями англійської групи SAS (Special Air Services), терористи знищені, а заручники звільнені (загинуло лише двоє, причому один – ще до початку штурму). До речі, вся операція тривала лише 15 хвилин.

Окремої уваги заслуговують спеціальні антитерористичні операції, що проводилися у Великобританії в 2006 році. Незважаючи на те, що на той час з моменту терактів минуло більше року, антитерористичні операції за участю 500 працівників правоохоронних органів проводилися регулярно. Під час однієї з них було заарештовано дев’ять осіб (пізніше була доведена непричетність до терористичної діяльності лише двох) – тобто довгострокові заходи з протидії тероризму довели свою ефективність і виправданість.

Австралія. 2009 року австралійська поліція почала масштабну операцію по боротьбі з тероризмом. Близько 400 працівників державних і національних служб

безпеки взяли участь у 20 розшукових заходах, унаслідок чого були затримані 4 особи, які готували теракт і виявилися ключовими фігурами одного з екстремістських угруповань.

З метою додаткової наочної аргументації можна навести і декілька яскравих прикладів успішних антитерористичних операцій [7]:

- **Ємен, Могадішо (жовтень 1977).** Звільнення літака із заручниками. Проводила німецька група *GSG-9* за підтримки англійської *SAS*. Терористи вбиті, жертв немає.

- **Заїр, Катанга (травень 1978).** Звільнення європейців, які зазнали репресій із боку антиурядових сил. Брали участь 650 парашутистів французького Іноземного легіону. Врятовано більше двох тисяч осіб.

- **СРСР, Сухумі (серпень 1990).** Штурм ізолятора тимчасового утримання із 75 озброєними злочинцями. Провели бійці *групи "А"*. Заручники врятовані, втрат немає.

Однак не всі контртерористичні акції закінчувалися успішно, є приклади і невдало проведених операцій, зокрема [7]:

- **ФРН, Мюнхен (вересень 1972).** Звільнення ізраїльських спортсменів, захоплених терористами з групи "Чорний вересень". Усі заручники загинули.

- **Ізраїль, Маалот (травень 1974).** Штурм школи із заручниками. Проводили командос "*Саєрет Голані*". 25 дітей загинули, 70 поранено.

- **Іран, триста кілометрів на північний схід від Тегерану (квітень 1980).** Спроба звільнення американських дипломатів *групою "Дельта"*. Загинули вісім пілотів, втрачено п'ять вертольотів і один літак.

- **Мальта, Ла Валетта (листопад 1985).** Штурм літака єгипетської *групою "Блискавка"*. Загинули близько 60 осіб, десятки поранені, літак згорів.

- **СРСР, Ленінградська область, аеродром Вещьово (березень 1988).** Штурм непрофесійною групою літака, що був захоплений сім'єю Овечкіних. Загинули 4 заручника, 19 поранено, літак згорів.

На думку фахівців, усі операції, що завершилися провалом, проводилися без достатньої підготовки та з порушенням методики подібних заходів.

Підбиваючи підсумки огляду, варто зазначити особливу роль позитивних напрацювань міжнародного досвіду протидії тероризму в аспекті ретельного вивчення сутності та динаміки терористичної загрози. Виправданість, правильність, обґрунтованість і доцільність такого підходу підтверджується практикою, ефективністю та результативністю застосування. Одночасно важливо підкреслити, що перевагу у боротьбі з тероризмом, безумовно, слід надавати невійськовим засобам впливу, а ідеологією державної антитерористичної політики має стати стратегія превенції. Проте, на сьогодні, загроза терористичної експансії настільки висока, всеохоплююча і повсюдна, а наслідки так глобально руйнівні, що вимагають застосування негайних і рішучих заходів випереджального характеру. Тому одним із першочергових завдань теперішнього часу є створення комплексних державних антитерористичних систем, один із невід'ємних елементів яких становлять відповідні спеціальні операції. Зрештою державна політика у боротьбі з тероризмом повинна спиратися на постулат стратегії "бойової демократії", що може бути сформульовано таким чином: кожен, хто вирішив зробити життя людей засобом досягнення своїх політичних чи корисливих цілей, буде або заарештований і засуджений, або знищений без коливань і жалощів, незалежно від терміну давності. Саме такий підхід переважає у більшості цивілізованих країн, оскільки лише та держава чогось варта, яка вміє захищати своїх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Акопян О.А.* Противодействие терроризму. Зарубежный опыт [Электронный ресурс] / О.А. Акопян // Официальный сайт Национального института развития современной идеологии. – Режим доступа : <http://www.nirsi.ru/68>.
2. Конвенции и соглашения [Электронный ресурс] // Официальный сайт Организации Объединённых Наций. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv_terrorism.shtml.
3. *Грачев С.И.* Актуальные вопросы организации контртеррористической деятельности / С.И. Грачев // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия “Международные отношения. Политология. Регионоведение”. – 2008. – № 4. – С. 171–177.
4. Основы противодействия терроризму : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / [Я.Д. Вишняков, Г.А. Бондаренко, С.Г. Васин, Е. В. Грацианский] ; под ред. Я.Д. Вишнякова. – М. : Академия, 2006. – 240 с.
5. История спецслужб Израиля [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/История_спецслужб_Израиля.
6. Операции и миссии НАТО [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_52060.htm.
7. Стратегия борьбы с терроризмом. Специальные операции [Электронный ресурс] // Официальный сайт Международной Контртеррористической Тренинговой Ассоциации. – Режим доступа : http://www.iccta.ru/prs_a_spn011998.shtml.

Отримано 09.04.2015